

ΦΡΥΓΑΝΑΚΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ

Ο Παντελής Πρεβελάκης ως Αποσπερίτης*

*Η εργασία παρουσιάστηκε στην ημερίδα για τον Παντελή Πρεβελάκη, με αφορμή τα είκοσι χρόνια από το θάνατό του, που διοργάνωσε το Κέντρο Κρητικής Λογοτεχνίας στους Βαρβάρους (Μυρτιά) του Δήμου Καζαντζάκη, στις 16.12.2006.

Είναι αυτονόητη αλήθεια ότι μια άξια του ονόματός της τέχνη δεν μπορεί να υποστασιωθεί πριν από μια μακρόχρονη και επίπονη προετοιμασία, αφού όπως επισημαίνει ο Καβάφης «είναι υψηλή της ποιήσεως η σκάλα» -χωρίς αυτό να σημαίνει ότι είναι πιο χαμηλή η «σκάλα» των άλλων λογοτεχνικών ειδών.

Είναι, επίσης, αυτονόητη αλήθεια ότι η παιδική δημιουργία υπόκειται στους περιορισμούς που απορρέουν από τη φυσιολογική ανεπάρκεια του παιδιού.

Παρ' όλ' αυτά, δεν απουσιάζουν κι εδώ οι εξαιρέσεις των παιδιών που δημιούργησαν σημαντικό για την ηλικία τους λογοτεχνικό έργο έργο που με τα σημαίνοντα και τα σημανόμενά του προσήμανε την ώριμη δημιουργία.

Σ' αυτή την περίπτωση, όπως φαίνεται, ανήκει και ο μεγάλος Ρεθυμνιώτης λογοτέχνης Παντελής Πρεβελάκης. Και τη δυνατότητα γι' αυτή τη διαπίστωση μας προσφέρει ένα ρεθυμνιώτικο περιοδικό, στο οποίο ήταν συνεργάτης ο δεκαπεντάχρονος τότε Παντελής με το ψευδώνυμο «Αποσπερίτης» -εναλλακτική, ως γνωστόν, ονομασία του πλανήτη Αφροδίτη όταν φαίνεται μετά τη δύση του ήλιου στο δυτικό τμήμα της ουράνιας σφαίρας.

Ας πάρουμε, όμως, τα πράγματα με τη σειρά.

Σαν χθες πριν ογδονταρία χρόνια, δηλαδή στις 15 Δεκεμβρίου 1923, μια ομάδα εφήβων Ρεθυμνιωτών, ανάμεσά τους και ο Παντελής Πρεβελάκης, θέτουν σε κυκλοφορία το πρώτο περιοδικό του ελεύθερου Ρεθύμνου (Είχαν προηγηθεί τα *Πατρίς* το 1900 στα Χανιά και *Ποιμήν* το 1902 στο Ηράκλειο). Πρόκειται για το δεκαπενθήμερο περιοδικό ΑΘΗΝΑ που θα κυκλοφορήσει ανελλιπώς επί ένα ολόκληρο χρόνο (15.12.1923 – 24.10.1924), «Τύποις Γ. Γεωρβασάκη και Σίας», και θα φιλοξενήσει στις σελίδες του 3^{ου} τεύχους του και συνέντευξη του Γιάννη Ψυχάρη, παρακαλώ!

Στο 1^ο τεύχος του (15.12.1923, σελ.2) οι ενθουσιώδεις νεαροί εξηγούν «το σκοπό τους» και –ούτε λίγο ούτε πολύ- σαλπίζουν ένα... πάνδημο πνευματικό – φιλολογικό προσκλητήριο!

Ας ακούσουμε κάποιους ήχους του¹:

Μόνο το Ρέθυμνον έμενεν ως τώρα πίσω, παρά το γενικό φιλολογικό ζύπνημα όλων των άλλων πόλεων. Η πόλις που ανέδειξε φιλολόγους σαν το Μουσούρο, το Χορτάτσο και τόσους άλλους, η πατρίδα του μεγάλου μας γλωσσολόγου, του Χατζιδάκη, η πόλις αυτή, η φημισμένη για την πνευματική της ανάπτυξη, για την αγάπη της προς τα γράμματα, έμενε ως τώρα χωρίς ούτε ένα βήμα να κάμη στο φιλολογικό δρόμο.

Ούτε ένας φιλολογικός Σύλλογος, ούτε ένα περιοδικό!!

...Μέσα από τις στήλες της «ΑΘΗΝΑΣ» θα καλλιεργηθή κάθε φιλολογικό ταλέντο, θ' αναδειχθή η δύναμις που έχει καθ' ένας να γράφη, θ' αποδειχθή πόσο καθ' ένας εργάζεται. Στο δρόμο που χαράσσει η «ΑΘΗΝΑ» ελπίζομε πως κάθε νέος θα την ακολουθήση.

Αλλά όχι μόνο οι νέοι, μα και η νέες και η Κοινωνία ολόκληρη...

Εμπρός όλοι μας! Ας ζυπνήσωμε απ' το λήθαργο, και... ας προσπαθήσωμε να πετάζωμε προς ένα υψηλότερο πνευματικό επίπεδο...

Η «ΑΘΗΝΑ» ας είναι ο οδηγός μας – που τ' όνομά της συμβολίζει τη θεά της σοφίας – η «ΑΘΗΝΑ» με σήμα τη δουλειά!

Εμπρός και πάντα Εμπρός!

Η ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ

Στα κείμενα αυτά του Π. Αποσπερίτη, λογοτεχνικά και μη, μπορούμε να ανιχνεύσουμε επιδράσεις που διαμόρφωσαν τους προσανατολισμούς του που καθοδήγησαν αθόρυβα την παιδική του σκέψη που χρωμάτισαν τον παιδικό ψυχισμό

του που του υπαγόρευσαν απαντήσεις που τον μύησαν πρώιμα στα μυστικά της τέχνης, οξύνοντας τα αισθητικά του κριτήρια.

Μπορούμε να εντοπίσουμε σπέρματα του πληθωρικού και πολύπλευρου έργου το Πρεβελάκη, που ξεπερνά τα εκατό βιβλία και που τον ανέδειξε ως τον πιο σημαντικό Ρεθυμνιώτη λογοτέχνη μετά το Χορτάτζη και ένα από τους σημαντικότερους νεοέλληνες λογοτέχνες του 20^{ου} αιώνα. Γιατί ο Πρεβελάκης ήταν πολύπλευρος ακόμη κι απ' τα εφηβικά του χρόνια. Η ποιότητα του λόγου του μαρτυρεί την πρώιμη διανοητική ωριμότητά του αλλά και το ταλέντο του. Στα γραπτά του είναι ευαίσθητος, στοχαστικός, κριτικός, τραγικός, ανοιχτός στα κοινωνικά ζητήματα της εποχής του. Τον διακρίνει μια συνείδηση αξιόπρεπης υπερηφάνειας, ένα αίσθημα ευθύνης ως προς τη θέση και την αποστολή του μέσα στην κοινωνία της γενέτειρας του καθώς και μια σεμνή αφιέρωση στην πνευματική δημιουργία – χαρακτηριστικά ενός... διανοούμενου εφήβου, που διατρέχουν σαν υδατογράφημα το έργο της ζωής του από τη μια άκρη μέχρι την άλλη...

Μήπως ήταν ένα «παιδί θαύμα», όπως χαρακτήρισε ο Σαπτομβριάν τον επίσης δεκαπεντάχρονο Βίκτορα Ουγκώ²;

Το πρώτο κείμενο του ο Π. Αποσπερίτης το δημοσιεύει στο 2^ο τεύχος (1.1.1924, σελ.2). Είναι το ποίημα «*Εκδίωξη της Άνομης*», που «πατά» πάνω στα χνάρια της κρητικής ποιητικής παράδοσης και αναφέρεται στην περιπέτεια της Άγαρ και του παιδιού της, του Ισμαήλ, μετά από την εκδίωξή τους από τη νόμιμη σύζυγο του Αβραάμ, τη Σάρα:

Στη μέση έχει το φλασκί, στο χέρι το σακκούλι
και στην αγκάλη το παιδί – ώμορφο αγγελουδί
αποδιωγμένη κι έρημη τραβά το δρόμο ίσια
φεύγοντας προς την έρημο· περπατησιά αντρίσια
την οδηγεί στο Γολγοθά τσ' αγάπης του παιδιού της
-το γέννημα του Αβραάμ- Η ώρα του μισεμού της
άγρια πούταν! Βάναυση, μα νόμιμη η Σάρα,
γυναίκα του προπάτορα ξεσπά σε μια κατάρα...
και τρέμοντας από οργή γυναίκας προδωμένης
στην Άγαρ την πολύπαθη· «ακόμα σύ τι μένεις;»
λέγει σκληρά(...)

Στα τεύχη που ακολούθησαν συναντούμε αρκετά ολιγόστιχα ποιήματα, διαφορετικής στιχουργικής ποιότητας, δείγματα όμως όλα της ευαισθησίας και του κοινωνικού προβληματισμού του Αποσπερίτη. Κάποια, μάλιστα, θα λέγαμε ότι... Σολωμίζουν... Παλαμίζουν, ή... Κορναρίζουν.

Και ήταν μόνο δεκαπέντε χρόνων!..

ΖΩΓΡΑΦΙΑ

Μυριόπλουμη, χιλιόχρωμη ξετείνε-
ται η φύση
σα τάπητας πολύχρωμος και πο-
λοπλουμισμένος
που για στολίδι χύνεται απάνωθε
στη χτίση
ίσιος εδώ, στραβός εκεί ολούθε

μυρισμένος
Κι η φύση που αιστάνεται –την
ωμορφιά της νειώθει
ακούραστη, αδιάκοπη και όταν
καμαρώνει
το φάδι κειού του τάπητα παντοτει-
να το κλώθει
και η δουλειά η ώμορφη στα χέρια
της μεστώνει.

24-3-1924
(T.9, 18.3.1924, σελ.8)

ΟΝΕΙΡΑΤΑ

Σάπια, σκεβρά υψώνονται του Ρή-
γα τα παλάτια
του γκρεμισμού μού φαίνονται
στα μάτια
Καταμεσής αυτών ο Ρήγας στέκει
βράχος
μα που άλλοι θα τσακιστή εις
του γκρεμού το βάθος
Κι είναι σκεβρά παλάτια τα όνειρα
τα πλάνα
Κι η πεθυμίες η ασύλληπτες που
Πάντα
θε να τσακίζονται και θα γκρεμί-
ζονται σα τα παλάτια
μέσ' τα απέραντα, τα' αφάνταστα
της λησμονιάς τα πλάτια
24.3.1924
(T.10, 1.5.1924, σελ.8)

ΤΟΥ ΠΟΝΟΥ ΤΟ ΦΑΡΜΑΚΙ

Ύστερ' από τα τρίςβαθα της η-
δονής
που θε να δής δύστυχε διαβατάρη
μιας πικραμμένης ζωής μ' αγνής
έρμο, πανώμορφο κουφάρι,
πάντα θε να γνωρίσης το πικρό
-κι όταν στα πέλαα της ηδονής
θε νάσαι-
φαρμάκι του Πόνου που σερπετό
θε να σε πνίξη στα λουλούδια
που κοιμάσαι.
5-4-1924
(T. 9, 18.4.1924, σελ. 8)

ΑΦΕΝΤΑΔΕΣ

Παραμερείστε ανάντροι ακαμάτες
χαραμοφάδες του πλούτουςας εργάτες
Παραμερείστε μπροστά στους
δουλευτάδες
παραμερείστ' ανιέρ' αφεντάδες
σφαλοίχτε τα στόματα' διαβήτε
τη στράτα που περνά κι ανοίχτε
σεις τα χέρια σε συμπόνιας δώρο
φυγάδες λευτερωθήτ' από το φθόνο

Αφήτε το το χέρι σας ν' ανοίξη
τώρα νωρίς, ύστερα αργά' θα σας
τυλίξη
ο Φθόνος, ατράνταχτος θε να
χυμήση
ώσπου στερνή η αναπνέ σας θε να
σβύση
1-5.1924
(T.11, 15.5.1924, σελ. 8)

ΠΕΘΥΜΙΑ

Μάτια μαυροστεφάνωτα, ώ μάτια
δακρυσμένα,
μάτια που με σκλαβώνετε – πολυαγα-
πημένα,
να μπόραγα ν' απίθωνα δειλό φιλί
κει πάνω
όπου ανθίζει το θαμπό το δάκρυ σας
το πλάνο.
25-5-1924.
(T. 12, 3.6.1924, σελ. 8)

ΠΡΩΤΗ ΑΠ' ΟΛΟΥΣ

Αλάργ' από τη γη, σε κόσμους
απάτητους
σε δυσκολόβρωτα και άφθαστα λη-
μέρια
πάν' απ' τα σύγνεφα – τόπους ούρα-
νοσκάλιστους
σιμά, πολύ σιμά εις τα αστέρια
πέταξ' αλαργοτάξιδη, αγαποζήτρα
η ψυχή
προσμένοντας θεών αγάπες και θεούς
να συναντήση

τραγωδία της Μικρασιατικής Καταστροφής και σηματοδοτεί την είσοδο του Πρεβελάκη στην πνευματική ζωή της χώρας μας το 1928.

Στα 17 σωζόμενα από τα 20 τεύχη της ΑΘΗΝΑΣ δημοσιεύονται έξι αφηγηματικά κείμενα του Π. Αποσπερίτη, που παρουσιάζουν ενδιαφέρον ως λόγος και θεματολογία.

Πρώτο εμφανίζεται το αφήγημα «Χριστούγεννα στο χωριό» (Τ.3/15-1-1924, σελ. 2). Κεντρικός ήρωας του είναι ο Απαντεχογιώργης, που το βασανιστικό του δίλημμα: να κλέψει ένα πρόβατο για να θρέψει χρονιάρες μέρες τα ορφανά εγγονάκια του ή να μείνει «καθαρός», έχει τραγικό αποτέλεσμα:

«Μπαίνει στην εκκλησιά και μπροστά στην εικόνα, που παρίστανε τη γέννηση του Χριστού, ανάβει αγιοκέρι με τη τελευταία δεκάρα πούμενε στην τσέπη του. Παρακαλεί την Παναγιά να τον απαλλάξη απ' αυτή την έγνοια – τη τρομερή.

Η λειτουργία αρχίζει, αλλά ο νους του τίμιου αυτού ανθρώπου δεν μπορεί να ξεκολλήσει απ' την ιδέα που σκληρά ξακλουθούσε να τον τυραννά...

Γοργές ξετυλίσσotan η σκέψες του και μια υπόσχεση προ πάντων σκληρά τον εβασάνιζε. Σε μια ερώτηση τω γκωνακιώ του αν θα φαν κι αυτά «Κρέας», είχε δώσει την απάντηση: «Ναίσκε παιδιά μου, θα φάμενε κι εμείς, α θέλει ο Θεός»... Και τώρα αυτό σκεπτότανε' κι όχι μόνο αυτός' τα μικράκια, τα ορφανά, σκεπτόντουσαν κι αυτά «α θελήση ο Θεός». Και το μικρό, το πειό ανυπόμονο –με τα μαγουλάκια δυο ζωγραφιστούς Μάηδες- δε βάσταξε, σίμωσε το παππού του και τον ρώτησε: «ίντα απόκαμες παππού; έπεψεν ο Θεός;»...

Η τρίχα του γέρου σηκώθηκε, τα μάτια του σπινθήρισαν, εγούρλωσε, βρυχήθηκε και μανιασμένος έτρεξε... Η δυστυχία, η πείνα που τόσο την υπέφερε τόσα χρόνια τον είχε πειά καταβάλει...

Ο Απαντεχογιώργης ο αγροφυλακας ήταν τρελλός!!...»

Το διήγημα «Αθυμιάπιστος» (Τ.5/15.2.1924, σελ. 8) αναφέρεται στην αυτοκτονία ενός νέου που ο πατέρας του τού αρνήθηκε να πάρει την καλή του λόγω μιας παλιάς βεντέτας.

Προσέξτε την περιγραφή των προσώπων και τις επιδράσεις που ασκούν αυτά στην ψυχή του μικρού Αποσπερίτη.

«...Περαστικός κι εγώ από το χωριό τους κάθουμαι σε κείνο το καφενείο, το πειό περιποιημένο του χωριού και τ' αδιάκριτο μάτι του περιέργου παρακολουθεί κείνα τα δυο γεροντάκια που το βάρος των χρόνων φαίνεται στο κύρτωμα της ράχης, που το δάσινο καποτάκι ολόλευκο τη σκεπάζει. Το διάβα του καιρού έχει χαράξει και στους δύο ανάλαφρα τ' αυλάκια του πάνω στ' αγνά των μέτωπα...

Ο ψηλορείτης από μακρυνά σα νάχη το χιόνι του ξαπλώσει ως εδώ – πάνω στα πρόσωπα στα γένεια των δύο διαβατάρηδων της ζωής...

...Στα πρόσωπα τους φαίνεται πως ζωντανεύουν ήρωες παραδόσεων Στους τρόπους των μου φαίνεται πως αναγνωρίζω παληές συνήθειες. Και στη διάλεχτό τους βρίσκω την ωμορφιά της κρητικιάς γλώσσας της φυσικής κι απροσποίητης... και τ' ακομπανιάρισμα στη σκέψες μου το γουργούρισμα του ναργιλέ...

Κι εγώ στο μεταξύ, μέσα στη πεζότητα των εκφράσεων και στην αφέλεια των σκέψεων, αναστοχαζόμουνα το Ρωμαίο και την Ιουλιέττα του Σαίξπηρ – θύματα κι αυτά δύο αλληλομισουμένων σπηθιών, των Καπουλέτων και των Μοντεγκύ...»

Το «διήγηματάκι», όπως το αποκαλεί, «*Δίκηςος ξεπλερωμός*» (Τ.12, 3-6-1924, σελ. 4) έχει θέμα του την τιμωρία μιας «αμαρτίας». Αναφέρεται στο μετά από πολύμηνη αρρώστια (φυματίωση) θάνατο της Αγνής, που παρέσυρε το Γιάννη να προδώσει τον όρκο αιώνιας αγάπης που είχε δώσει σε κάποια άλλη.

Στο διήγημα «*Φτωχού αγάπη*» (Τ.15/17-1-1924, σελ.5) η φτώχεια στέκεται εμπόδιο στο γάμο του Πέτρου και της Μαρίας. Το «δύστυχο κορίτσι στα τελευταία κάτ' απ' τις απειλές της μέγαιρας θείας της αναγκάστηκε να πουλήσει τη σάρκα της στον ακόλαστο πλούσιο...», που ζήτησε το χέρι της. Δέκα χρόνια αργότερα η Μαρία βλέπει ένα νεκρόσημο με τα στοιχεία του Πέτρου και κάτω από την πόρτα της ένα γράμμα του Πέτρου που τη συγχωρούσε για την προδοσία της...

Το διήγημα «*Άσχημος*» (Τ.15/17-6-1924, σελ. 2-3) αναφέρεται στο δράμα ενός καταφρονεμένου για την ασχήμια του, του ξυλογλύπτη Κώστα Αδικημένου, που μέσα στο εχθρικό περίγυρό του μοναδικό καταφυγίο του είχε το δημιουργικό εργαστήρι του:

«Περπατούσε βιαστικός κάτω στην αμμουδιά. Τα πόδια του βουτούσαν στ' απαλό στρώμα των φυκιών και κάπου – κάπου σκοντάφταν σε κάτι συντρίμια ριγμένα απ' τη θάλασσα που αναλυτό χρυσάφι τώρα μεσ' στο φεγγαρόφωτο δειχνόταν. Ανάπνεε γρήγορα το ποτισμένο απ' την αρμύρα αγέρι και τα πνεμόνια του φουσκώναν απ' την αλάλητη την ηδονή. Άκουε το κύμα που σιγαλό ξεφύχαιε στα πόδια του κι η επαναστάτρα ψυχή του, σα να μη συβάζοταν με την ειρήνευση, τ' αργοκούνημα του γυαλιού, τον έκανε να βιάζει το σάλεμα (...)

...Μια στιγμή σταμάτησε. Σταμάτησε για να κρατήσει τη κλωστή των λοϊσμών του που γρηγοδρομάρηδες του φέρνανε πέρα στην ηλεκτροφωτισμένη πολιτεία που μακρυάθε φάνταζε σα θεώρατο στοιχείο ολόφωτο π' άφινε κάτι βαρπούς στόνους που δισταχτικοί φτάναν ως τ' αυτιά του. Και πέταε ο λοϊσμός του σε κάποιο αφιμένο αργαστήρι μέσα σ' ένα ευωδιαστό μπαξεδάκι, εν' αργαστήρι βουτημένο στο περιπλοκάδι. Ολοπράσινο. Τ' αργαστήρι του. Κι ολοένα βίαζε το σάλεμα για να φτάση γρηγορώτερα στην ευτυχία του, στο στοιχείο του.

Ξέμακρα από τον κόσμο κι από τον άνθρωπο. Ξέμακρα απ' τη συνειθισμένη την ευτυχία κι από κάθε τι το ελκυστικό για, τους άλλους ο Κώστας ο Αδικημένος είχε χτίσει τη φωλιά του. Και τι φωλιά; Αυτός σκαλιστής. Και τ' αργαστήρι του το πράσινο η φωλιά. Και μέσα στη φωλιά του την αγαπημένη, μύστης αυτός της λεφτής της τέχνης δούλευε το ξύλο. Ολομόναχος...»

Τελικά και απρόσμενα ο ήρωας δικαιώνεται, χάρη στην εσωτερική του ομορφιά, που προσελκύει μια αιθέρια ύπαρξη, τη μελλοντική συντρόφισσα της ζωής του. Οι συμβολισμοί είναι εμφανείς...

Στο διήγημα «*Στον πολιτισμό μούτζες*» (Τ.17/15.8.1924) κάνει θέμα του τον κοινωνικό ρατσισμό αυτή τη φορά απέναντι σε μια γύφτισσα, που τελικά πεθαίνει αβοήθητη έξω από μια εκκλησία: «Με τα μάτια ατενισμένα στο σταυρό το χρυσωμένο από το μούχρωμα, την κεφαλή με τη ροδαριά στεφανωμένη, κοίτονταν η Γύφτισσα... ξέπνεη! Και το παθιασμένο πόδι, φουσκωμένο αντίθετα στ' άλλο κορμί τ' αδύναμο, το σκελετωμένο, ξαπλωτό προς τη χώρα άφηνε λες μια μούτζα στον άνθρωπο, στον πολιτισμό!»

Στις στήλες «Στοχασμοί» ή «Ρεμβασμοί» ή «Αναδρομάρηδες στοχασμοί» του Παντελή Αποσπερίτη συναντάμε κείμενα καθαρά στοχαστικά και εξομολογητικά.

Στο κείμενο «Θάνατε σπλαχνικέ» (Τ.4/1-2-1924, σελ.8) ο μικρός Παντελής αναφέρεται στο θάνατο με ένα τρόπο που μας ξενίζει:

«Γιατί τάχα το χάρο να τον φαντασθούν έτσι, καθώς τον φανταστήκαν; Μαύρο, με μάτια ολοκόκκινα κι αγριωπά, με φτερούγες μαύρες κι αιχμηρές, σα λόγγες που παν να λογγίσουν στο ξεπροβόδιμά της κάθε ψυχούλα; Με άγριες πεθυμίες σαν εκδικητή; Γιατί να τον φαντασθούν έτσι; Γιατί το Χάρο να μην τον ξέρουν σα μια νέα κόρη ολόασπρη και με φτερά κι αντί για τις λόγγες, μαλακά χεράκια και γιατί αντί για πύρινη αγκάλη, να μη φαντασθούν μια αγκάλη γλυκειά, πονολύτρα και παυσίλυπη; Γιατί να τον φαντασθούν κακούργο κι όχι σπλαχνικό που έρχεται ακούραστος να μας τραβήξει ένα – ένα από τη βαρειά την ύλη; Γιατί την ύλη να την επεκτείνουν ακόμα ως το ποθοσβέστη το Θάνατο, ως το Χάρο τον εξουθενωτή της, και τον ακούραστο της ψυχής πρωτότυπο εργάτη;

Θάνατε γλυκειέ! Ελπίδα, που ύστερα από 'να κατηφοράκι που όλοι γερατεία το λεν σε συναντούμε! Δροσοσταλίδα, που σε Σένα αποβλέπουν όλοι της Μοίρας οι αποδιωγμένοι! Λαμπροφέγγισμα κάθε διάνοιας αγνής και κάθε φαντασίας εξιδανικευμένης!.. Ύπαρξη, που σε Σένα θ' αποβλέψουνε όλοι αργά ή γρήγορα!..

Αφάνταστε μα καταδεχτικέ, που απ' το φτωχικό καλύβι ως το πολυθόρυβο του Πλούτου το παλάτι φέρνεις την ανάπαυση και τη γαλήνη που καθείς πάντα θα αισθανθή... Αθόρυβε μα και θορυβώδη, υπομονετικέ μα κι ανυπόμονε, οργήγορε μα κι αργοσάλευτε, αγάλια κι αθόρυβα τη ψυχούλα τη παίρνεις μα... παραξηγημένα –ω ανατριχίλα μη δε τραβάς από το βούρκο! -σκληρός νομίζεσαι! Ναι, ποθοσβέστη, σπλαχνικέ, κι ακούραστε τσ' Ιδέας χαλκευτή!...

Τράβα τον δρόμο σου και μη τον κόφτεις, από τον προορισμό σου Εσύ μη φεύγεις. Κι η σάλπιγγα σου –παντοτεινός σύντροφος- ας είναι το φτωχό το ταπεινωμένο του κοιμητηρίου καμπανάκι!!!»

Στα «Κλεμένα λουλούδια» (Τ.7, 15.3.1924, σελ.2) επανέρχεται στο θέμα του θανάτου και στην υποβλητική ατμόσφαιρα του κοιμητηρίου, που λειτουργεί ως ερέθισμα μεταρσίωσης του μικρού Παντελή σε υψηλότερες σφαίρες:

«Το Σαπφικό λυγμό και το Πινδαρικό ύμνο σφιχτά ενωμένους μου φαίνεται πως τους ακούω μέσα στην εξαϋλωμένη αυτή ατμόσφαιρα. Η ποίηση η μοναδική είναι ο κυρίαρχος της ψυχής μου... Τι σκέψη! (...) Κι ενώ η μέρα ξεψυχά τελευταίες αχτίδες ρίχνοντας ο ήλιος και κοκκινίζοντας το στερέωμα –ω τι ποίηση!- το σούρουπο ρίχνει το μαλακό φως του πάνω στις κορφές των σταυρών που περιβάλλονται τώρα από μια θεϊκή αίγλη...

Τι σκέψη! Η ζωή που ως τώρα δεν μ' απασχολούσε σα να τη θωρώ να ξετυλίσσεται μπροστά μου ακλουθώντας το μονότονο τέλος του αιώνιου ταξιδιού... «Να ζη κανείς ή να μη ζη;» Άλλος Άμλετος εγώ διερωτούμαι... Κι η σκέψη αυτή που ακόμη δεν είχε φωλιάσει στην ψυχή μου ζωντανεύει τώρα κάτω απ' τα ψηλά αυτά δέντρα, μέσα σ' ένα κοιμητήρι στο φως μιας μέρας που σβύνει...»

Η στοχαστική του περιπλάνηση κλείνει με την αποσαφήνιση της προσήμανσης του τίτλου και τον κοινωνικό προβληματισμό που του προκαλεί η μικρή ανθοπώλισσα που κλέβει λουλούδια από τους τάφους για ν' αγοράσει με τις εισπράξεις το ψωμί για τα μικρότερα αδέλφια της.

Χαρακτηριστικά της ψυχοσύνθεσης του Αποσπερίτη και με δυναμική συμβολικών προεκτάσεων είναι και οι «Δρομολάτες» (Τ.16, 1.8.1924, σελ.5) με την υπέρτιτλη αφιέρωση: «Στη μούσα μου τη ζωντανή»:

«Θυμάσαι; Μαζί σκαλώναμε την ανηφοριά της ζήσης. Σκινοκλάδια στα πόδια μας κι αγριόθαμνα μας μπόδιζαν το διάβα γύρω τα μελίσια τα δουλευτάρια μπομπούσαν και η φύση όλη έψελνε το τραγούδι της νηότης. Περπατούσαμε το δύσκολο το δρόμο μα θαρρετοί, πειό θαρρετή συ νοιώθοντας τον αψηλό το προορισμό σου. Με τράβαες από το χέρι –δύστυχο διαβατάρη μένα- και κάπου – κάπου τα γλυκόλογά σου τα τέλευες μ' ένα ολόθερμο φιλί.

«Μας περιμένει η ευτυχιά, μούλεγες, πίσω απ' το βουνάκι που σκαλώνουμε, πλατειά είναι τα δάσια και τα νερά τα τρεχούμενα. Ονειρεμένα παλάτια!»

Κι ολοένα βαδίζαμε για την κορφή.

Κάπου ανασαίναμε. Σταματούσαμε. Και τ' ανάσασμά μας Θεού βλογιά. Κοιτίδα και προσκέφαλο η αγκάλη σου και το γλαυκό στερέωμα φωτισμένο απ' τα μάτια σου τα ξέχωρα αστέρια! Τα άλικα τα χείλια σου πηγή αστήρευτη και δροσολούστρα στο διάβα μου το στεγνό!

Το χάδεμα των κρινοδάχτυλων σου απαλό χνουδάερο δροσάτο!

Και φτάξαμε στη κορφή! Μα ωϊμένα! Άλλη κορφή παρά πέρα, άλλη πειό μακρυνά, άλλη μακρύτερα φαντάζαν σα παραμυθένια βουνά κάτω κει στ' αραχνένιο τ' αλαφρόθαμπο το φόντο.

Λυγήσαν τα γόνατα.

«Θα σαλέψουμε για τα νειρεμένα τα παλάτια, ψιθυρήσαν τα χείλια σου.

Και σαλέψαμε... Σταματούσαμε κάποτες και ο ανασασμός μας ατέλευτη ευτυχιά... Τα σκινοκλάδια ξεσκίζαν τα πόδια μας και το χώμα το σταχτόχρωμο κάπου – κάπου βαφόταν άλικο.

Κι αναβαίναμε τις κορφές!..

Κι ολοένα νέες φαινόντουσαν στο απέραντο χάος της ζήσης μας!

Συντρίμμια τώρα 'μείς με τόνειρο το μακρυνό ολοζώντανο στη φαντασιά.

Περπατούσαμε...

Κι αγάπη το Γολγοθά μας βοήθαε.

Για μια στιγμή κάπου νομίσαμε πως ηύραμε συντρόφια. Αλλοίμονο!... Ταίρια – τάδαμε σα σιμώσαμε – σφιχτόδετα κοίτονταν άλλοι προτερινοί μας.

Όλοι της νειρευτής στις στράτας δρομολάτες...

Λυγήσαν για δεύτερο τα γόνατα. Λυγήσαν για πάντα...

Με τόνειρο στη σκέψη, μπροστά μου τα γλυκά τα μάτια σου τα' αστέρια, στα πόδια σου ξεψύχησα...»

Στο «Είδωλο» (Τ.8/1-4-1924, σελ.3) αναφέρεται στον έρωτα (του;) με το πνεύμα της αγνής και αμόλυντης παιδικής ψυχής, την οδύνη της αβάστακτης διάψευσης και την πίκρα της σκληρής αυτοκριτικής και αυτοενοχοποίησης:

...Ας κουράζωμαι ψιθυρίζοντας το «έρως ανάκατε μάχαν» κι ας φαντάζουμαι το είδωλο να ξεσπά σ' ένα ακράτητο κι ολόψυχο γέλοιο μπροστά στην αγάπη που γιομίζει το είναι μου χωρίς αξιώσεις... την αγάπη αυτή που την καταλάβαινα να με πλημμυρίζη, μα που δεν τολμούσα ποτέ να πιστέψω πως την αιστάνουμαι έτσι που πρέπει να την αισθανθή κανείς.

Έπρεπε να ιδώ το είδωλο μου να το πέρνουν άλλοι στον ακράτητο τους δρόμο, κι αυτό ν' ακλουθά πιστά, πηγαίνοντας κι αυτό ένα δρόμο χαραγμένο από τους πολλούς, να το ιδώ να κατασέρνεται ως τ' αντίκρυσμα των ελκυστικών παλατιών της ύλης, για να καταλάβω την απεραντωσύνη, την πλημμύρα της αγάπης μου, τώρα που –ωϊμέ- είναι αργά!..

Και τώρα η σκληρή της πείρας η πείρα ας γιομίση κι απώνα ακόμη μυστήριο της ζωής. Η πείρα που αχόρταγη στη πλήρωση της ρουφά κάθε γαλήνη παιδιάτικη, κάθε χαρά ζωντανή κάθε πόνο πολυαγαπημένο, ας ικανοποιηθή από τη καλή την αντίληψη της αγάπης που τόσο σκληρά διδάχθηκε, κι εγώ, ναυάγιο της ζωής, κατατρεμμένος από την ύπαρξη που καταστένη το κάθε τι ας βρίσκουμαι άλλος Προμηθέας δεμένος στο βράχο της Αγάπης, κι αντί για γύπας που θα μου ξεσκίζει το σκότι θάχω την άκαμπτη την απονιά του... ειδώλου!..»

24-3-1924

Στους «*Ονειρογέννητους στοχασμούς*» του (Τ.13/15.6.1924, σελ.3) σαν μέσα από ονειροφαντασία αναφέρεται στην «κοινωνική σαπίλα» τη διαχρονική, την «αρρώστια των αιώνων»:

Δεν ξέρω αν η παράξενη ψυχοσύνθεση μου βοήθησε τη φαντασία. Δεν ξέρω αν η αλλόκοτη εικόνα ήταν το αποτέλεσμα παράξενης ψυχικής διάθεσης. Το μόνο που ξέρω είναι πως βρέθηκα μεθυσμένος – μεθυσμένος από το αψύ πιωτό του ονείρου. Κι είδα στο όνειρο... κι είδα. Γκρεμούς μπροστά μου, γκρεμίσματ' ατέλιωτα... μορφές ξεχαυμένες μα εξαϋλωμένες στη φαντασία μου, κάγκελα φυλακής, σκεβρωμένα, ψυχές να σπαράζονται. Της κόλασης της Δαντικιάς ένα – ένα τους κύκλους, το Καθαρήριο να ζωντανεύη μπροστά μου, και τα τέρατα, το Μίνω, το Κέρβερο, της Άρπυιες, τους Κένταυρους, το Γυρηόνη, της Ερινύες όλ' αυτά σφιχτοδεμένα, αγκαλιασμένα σ' ένα απαίσιιο σύνολο. Τον Κάιν τον αδελφοκτόνο τον Οιδίποδα τον αιμομίχτη, τον Εφιάλη τον προδότη χεροκρατώντας να παρελαύνουνε μπροστά μου, με μια ανατριχιαστική ρυθμικότητα κινήσεων.

Κι είδα... κι είδα...

Κι όλα τα είδα ανακατωμένα σ' ένα άμορφο σωρό, σ' ένα ακαθόριστο σύνολο σ' ένα πανήγυλο σωρό... σωρό που πλέει ψηλά με τρόπο σιγαλό – νεκρική προβοδία – μέσα σε μια θάλασσα βουρκιασμένη – άλλα νερά Στυγός – σε μια θάλασσα ματωμένη, τη θάλασσα του κοινωνικού βούρκου... της κοινωνικής σαπίλας!(...)

Φυλλομετρώντας τα τεύχη της ΑΘΗΝΑΣ συναντάμε και μεταφράσεις του έργου του Gabriele d' Annunzio, παρακαλώ, από τον Παντελή Αποσπερίτη («*Ο Λάζαρος*», Τ.9 και «*Τα κόκκινα λιοντάρια*» σε συνέχειες στα Τ.15, 16,17)

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον, όμως, έχουν οι σκέψεις που διατυπώνει στα τελευταία τεύχη για τη λογοτεχνία.

Στα «*Σχολεία λογοτεχνίας*» (Τ.9/18.4.1924, σελ. 4-5) παραθέτει τις ιδέες του για την αναγκαία σύνδεση του λογοτεχνικού παρελθόντος και παρόντος των Ελλήνων (που παραπέμπουν άμεσα στην «*Κεφαλή της Μέδουσας*»), κάνει εμπειριστατωμένη αναδρομή στις λογοτεχνικές σχολές της Ευρώπης και καταλήγει υιοθετώντας την άποψη του Jean Moreas ότι «Η λογοτεχνία δεν πρέπει να χωρίζεται σε σχολεία (=σχολές), αλλά σε τέχνη και ατεχνία»:

«...Ναι, έχουμε παλαιϊκή παραγωγή που σ' αυτή μπορούμε πάντα ν' αποβλέψουμε! Μπορούμε χωρίς να κοκκινήσωμε να το πούμε πως είμαστε ψηλά σ' αυτό τουλάχιστο το ζήτημα! Καθένας ας θυμηθή το Τρίο του Αισχύλου, του Ευριπίδη, του Σοφοκλή..! Η Ηλέκτρα, ο Οιδίπους εν Κολωνώ, η Αντιγόνη (Σοφοκλέους), η Ικέτιδες, ο Κύκλωπας (Ευριπίδου), οι Πέρσαι, η Ευμενίδες, ο Αγαμέμνων (Αισχύλου)

μπορούν να μας δώσουν θροφή! Μπορούν να μας εμψυχώσουν, να μας εμπνεύσουν! Ναι! Εμείς μπορούμε να ακλουθήσουμε το κλασσικό σκολειό!

Αλλοίμονο τώρα πλειά, ύστερα από τη δημιουργία νεώτερης τέχνης, παραμεληθήκανε όλα αυτά τα αστέρια – τα ολόφωτα- που από τη μακρυνή εποχή πάντα θα στέλνουνε το λεπτό μα δυνατό φως τους!...»

Στο κείμενο «*Μπάυρον*» (Τ.10/1-5-1924, σελ. 3-4) σκηνοθετεί συνάντηση του Μαυροκορδάτου με το Σολωμό, όπου ο πρώτος συγχαίρει θερμά το δεύτερο για τον άξιο ποιητικό θρήνο του «*Εις το θάνατο του Λόρδου Μπάυρον*», ενώ το δεύτερος απαξιώνει τον ίδιο τον ποιητικό του λόγο μπροστά στην επαναστατική πράξη του ένοπλου αγώνα:

...Ακούστε τον όταν λέει στον πρίγκηπα Μαυροκορδάτο που του μιλά για την ποίησή του:

-Μου θυμίζετε πως υπήρξα ποιητής, ενώ θέλω να το ξεχάσω. Όχι, δεν είμαι ποιητής εγώ. Είναι γελοίο ν' ασχολήται κανείς με λόγια μόνο κι ιδέες. Εγώ φιλοδοξώ τη δράσι! Να τεθώ επί κεφαλής ενός λαού και να χτυπήσω άπονα το τύραννό του. Θέλω τόνομά μου να μείνη μαζί με τα ονόματα των ελευθερωτών της Ελλάδας... Στίχοι!! Τι χρειάζονται οι στίχοι!;

Κι αρπάζοντας από τη θήκη ένα όπλο:

-Να η ποίηση!!...»

Στη στήλη «*Πενιές του αρχισυντάκτη*» (αυτή τη θέση πήρε, παρακαλώ, από το τεύχος 15/17-1-1924, σελ.2) προσδιορίζει και τη συνευθύνη ποιητή και αναγνώστη στην πρόσληψη της λογοτεχνίας, υιοθετώντας την άποψη του Καφλαίλ: «Και το φως ακόμα μπορεί να 'ναι σκοτάδι σε μια ωρισμένη κατάσταση του ματιού». Στη συνέχεια οριοθετεί μεταξύ τους τον ποιητικό και πεζό λόγο.

Σε μια αντικριτική του, εξάλλου, με τον τίτλο «*Μια απάντηση*» (Τ.18/2-9-1924, σελ. 5), όπου υπερασπίζεται ένα ποίημα δημοσιευμένο στην «ΑΘΗΝΑ», καταπλήσσει με τις καίριες και συχνά καυστικές παρατηρήσεις του και το γνωστικό του υπόβαθρο:

«Έχοντας υπόψη μου το πισωδρομικό άρθρο του κ. Ανδρ. της τελευταίας «*Δημοκρατίας*» θα προσπαθήσω πρώτα να δείξω πως γράφηκε τόσο επιπόλαια όσο κι άδικα και με φανερό πάθος. Ύστερα θα δείξω πως η εκλεχτή συνεργάτισσα της «*Αθηνάς*» δίδα Φιφή Μοιρολάτρη έτυχε μιας κακής υποδοχής από τον αυθόρμητο κριτικό από ανυπομονησιά κι αμελετωσύνη.

Προσπάθησε, αναδημοσιεύοντας το τραγούδι της, να το μεταβάλει και στη ρυθμική και στην στοιχειώδη ορθογραφία...

Κι έτσι όποιος δε το διάβασε στην «*Αθηνά*» θα την πάρη για αγράμματη καθώς το τονίζη ο κ. Ανδρ. Από το δεύτερο στίχο (α' σειρά) παίρνει τις δύο λέξεις «να ζης», από τη δ' σειρά αντικαθιστά το «σ'» με το «με» κι έτσι χαλά ο ρυθμός. Καθαρή επιπολαιότητα, μπορεί όμως και νάχη γίνη επίτηδες! Θρηνεί τη τεχνική του. Μα βέβαια έτσι που το κατάντησε πώς να μη το θρηνεί. Δε θέλει δα και πολύ ένα τραγούδι – ένα σύνολο αρμονισμένο λέξεων- να χαλάση. Κόψε μια λέξη από δω βάλε μια από κει πάει κι η τεχνική κι ο ρυθμός. Θρηνεί την αγραμματοσύνη. Να το αποδώσωμε κι αυτό σ' επιπολαιότητα; Είμαι βέβαιος πως αν έριχνε μια μόνη ματιά στο δήγημα της εκλεχτής συνεργάτισσάς μας «*Αγάπες στο χωριό*» (δημοσιευμένο στο 16^ο φύλλο) σ' αυτό το δυνατογραμμένο δήγημα, και κρίνοντας χωρίς πάθος, είμαι βέβαιος, πως ποτέ δεν θάπεφτε σ' αυτή την αληθινή γκάφα – Κριτικός, καλέ, χωρίς

να διαβάση ούτε ένα έργο του κρινομένου; Ας διαβάση οποιοσδήποτε το ηθογραφικό αυτό δήγημα, κι ας κρίνη ύστερα για την θρηνάμενη αγραμματοσύνη.

Θρηνεί ο κ. Ανδρ. τη σκέψη σαν πορνική, εκείνος που τόλμησε σε πεζογράφημα – ναι όχι σε τραγούδι!- να ονομάση τις μασχάλες «φωλεάς ερώτων..»

Έκλεισε ο κ. Ανδρ... τα μάτια κι απόκλεισε τη σκέψη του από τη πρωτοτυπία της εμπνεύσεως του τραγουδιού «Σβεί ο λόγος», από την τελειότητα της φόρμας, από τη ξέχωρη τέχνη, το συγκρατημένο αίσθημα για να ονομάση τη σκέψη πορνική.

Όταν προ εκατό χρονώ ο Μπωντλαίρ έγραφε τα πραγματικώς ανατριχιαστικά του τραγούδια και ας διαβάσει ο κ. Ανδρ. «Άνθια του Κακού» ή αν δεν μπορεί, γιατί 'ναι αλήθεια αμετάφραστα, από τη συλλογή «Γάλλοι ποιηταί» την «Αιματορουφήχτρα», «Σε μια διαβάτισσα» η τούτο το γνήσιο γαλλικό που παρακάτω, ακλουθή – παινέματα ακουστήκαν για την καινούργια τεχνοτροπία του κι ο Ουγκώ διαβάζοντας τον είπε πως αιστάνεται κανείς «καινούργια ανατριχίλα» κι ο Γκωτιέ τέτοιο έπλεξε εγκώμιο μαζί κι οι φίλοι του του διαμερίσματος του Πιμοντάν. Βρέθηκαν βέβαια όμοιοι του κ. Ανδρ. Για να τον κατηγορήσουν μάταν προ εκατό χρονώ. Μα τώρα, για το Θεό, ύστερα μάλιστα από τόση τάση του κ. Ανδρ. για την καινοτομία – ή μόνο στα κοινωνιολογικά έχει τη φούρια της;- είναι φυσικό να γίνεται κουβέντα για την παραδοξότη ενός τραγουδιού σαν το «Σβει ο λόγος»; που είναι το λυρικότερο τραγούδι μπροστά στο Μπωτλερικό:

Je veux, o femme, entrer tout entiere dans ton etre il hurlera d' amour, ton ventre bondissant

Και πιο κάτω:

C' est mon reve: le veux dans ton torse en de bris sentir mes os broyes et mes muscles meutris sous les spasmes vergeurs de ta chair enva.

Η συνέχεια δε μπορεί να γραφή είναι τρομερή. Όμως αυτό δεν εμπόδισε το Μπωντλαίρ να πάρη τον τίτλο του «Πρίγκηπα των ποιητών» (...)

Στη λέξη «χαστελεύης» έχει (ο κ. Ανδρ.) ένα ερωτηματικό που το εξηγούμε πως δεν μπορεί να την εξηγήση ή πως τη νομίζει εφεύρημα της ποιήτριας. Ας την εξηγήση «έρπηξ» κι ας πεταχτή στη ποιητική συλλογή προλογισμένη από τον Παλαμά, «Πρωινό Ξεκίνημα» του Αθάνα στο τραγούδι «Ερωτες στα χωράφια» και θα τη βρη. Εκεί, το προχειρότερο, μπορεί να τη ζητήση πάντως δεν είναι ο πρώτος ο ποιητής Γ. Αθάνας που τη μεταχειρίστηκε ούτε η τελευταία η δίδα Φιφή Μοιρολάτρη που η εκλεχτή της συνεργασία δεν θα περιοριστή ως εδώ.»

Τέλος, στο κείμενο «Καινούρια θέμελα» (Τ.17/15-8-1924, σελ. 3 και 5) και με τον υπέρτιτλο «Παραστρατημένα πεζοτράγουδα» εκφράζει το «πιστεύω» του για τον εργάτη του λόγου:

Γερέ του λόγου χαρκευτή πιά-
σε τ' αμόνι, το σφυρί – ναι πιά
σε τα! – με τα γερά τα μπράτσα-
σου, τ' ατσαλένια, φούσκωσε τα
πλατειά τα μαλλιαρά τα στήθεια
σου και φύσησε την ιερή φωτιά!
Πύρωσε το λόγο και με τώνα
χέρι κρατώντας το αμόνι με τάλ-
λο το σφυρί, χαρκιάς εσύ με α-
ναμένα τα μάγουλα απ' την ιερή
φωτιά, χτύπησε στο λογικεμένο
καλούπι της Σκέψης το λόγο!

Χτύπα άφοβα! Μακρυάθε θ' ακουστή το σφυροκόπημα το δυνατό. Θα χτυπηθούνε η πρόληψες, θα χτυπηθούνε η θρησκευίες, η δόξες, τα πλούτια! Θα σπαρταρήσουν οι έρωτες, θα μουγκρίσουν η έχτρες! Θ' ακουστη ο λόγος. Πυρωμένος φλογοβόλος! –Οδηγητής!
Και θα μαζευτούνε τα πλήθια κάτωθέ σου!
Θα χτυπάς το λόγο αλύπητα ώσπου να πετύχης το τέλειο!
Θα στέκεσαι ψηλά – πολύ ψηλά- φανταχτερός, πυρωμένος απ' την ιερή φωτιά, ολοκόκκινος!
Και τ' αμόνι ολοκόκκινο, το σφυρί ανάλγητο... θα πλάσσης το λόγο! Θα ιερουργής!.. (...)

Με αυτή την πυξίδα θα πορευθεί σταθερά και απαραστράτιστα την ανηφορική στράτα του ο Παντελής Αποσπερίτης για να λάμψει ως Αυγερινός ή «αδελφός του ήλιου», κατά τα λαϊκά παραμύθια, ή ως ήλιος, ήλιος ελληνικός, ήλιος οικουμενικός³.

Τελικά, ήταν ένα «παιδί θαύμα» ή όχι;

Ας ακούσουμε την απάντηση του ίδιου του Πρεβελάκη των ώριμων χρόνων:

«Ο συγγραφέας δεν είναι άτομο, είναι λεγεών. Ποιος διαμόρφωσε την προσωπικότητά του, παρά ο κόσμος που τον ανάστησε; Οι γονιοί του, οι δάσκαλοί του, οι ήρωες που θαύμασε ως μυθικά πρότυπα και οι άγιοι που λάτρευε ως μεσάζοντες μεταξύ Θεού και ανθρώπων: μ' ένα λόγο, οι ζωντανοί και οι νεκροί. Η φωνή που βγαίνει από τα χείλη του προέρχεται από ουράνιο και υποχθόνιο κόσμο»⁴

Έστω κι αν δεν ήταν, όμως, ένα «παιδί θαύμα», ποιος θα μπορούσε να αρνηθεί ότι ήταν ένα παιδί αξιοθαύμαστο;

Στον περίβολο του Άη Γιάννη στο λόφο του Ευλιγιά, δυο χιλιόμετρα έξω από το Ρέθυμνο, αναπαύεται σήμερα, μετά από μακρόχρονη περιπλάνηση, ο Παντελής Πρεβελάκης αγναντεύοντας την πόλη που λάτρεψε όσο και όπως κανείς.

Κι έχουν κάποιοι να λένε πως όποιος σταθεί κοντά του σαν τη στοχαστική κόρη τη λαξευμένη από το Γιάννη Παπά, ακούει μια «εξ-αίσια» φωνή, που πλημμυρίζει με δύναμη το «είναι» του!

Μα οι πολλοί γελούν μ' αυτές τις φαντασίες. Κι ανάμεσα τους οι εκατοντάδες μαθητών που έρχονται στο λόφο κατά τους σχολικούς περιπάτους τους.

Το θέμα είναι τι κάνουμε εμείς οι δάσκαλοι για να διορθωθεί η... βαρηκοΐα των παιδιών και όχι μόνο!..

1. Στα κείμενα που παρατίθενται διατηρείται η γλώσσα και η ορθογραφία του πρωτοτύπου, με εξαίρεση το πολυτονικό σύστημα.

2.Χ. Σακελλαρίου: Ιστορία της Παιδικής Λογοτεχνίας, εκδ. Φιλιπότης, Αθήνα 1982, σελ. 13.

3. ιδέ: Αναφορά στο έργο του Π. Πρεβελάκη (στο τέλος της εργασίας)

4.Παντελή Πρεβελάκη: Το Ρέθεμνος ως ύφος ζωής», Αθήνα 1977, σελ. 17

Σύντομη αναφορά στο έργο του Παντελή Πρεβελάκη*

Ο πιο σημαντικός Ρεθυμνιώτης λογοτέχνης μετά το Χορτάτζη και από τους σημαντικότερους νεοέλληνες λογοτέχνες του 20^{ου} αι., θεωρείται ο Παντελής Πρεβελάκης (1906 – 1986). Το πολύπλευρο και πληθωρικό έργο του, που ξεπερνά τα 100 βιβλία, άρχισε το 1928 με το επύλλιο Στρατιώτες, με θέμα το δράμα της Μικρασιατικής Καταστροφής. Το πρώτο πεζογραφικό του έργο είναι η μυθιστορία Το χρονικό μιας πολιτείας (1938), ένας ύμνος στη γενέθλια πόλη του πλημμυρισμένος από νοσταλγία. Ένα από τα πιο γνωστά βιβλία του είναι η Παντέρμη Κρήτη (1945), όπου αναφέρεται στην ηρωική και τραγική Κρήτη του 1866 – 69 και προεκτείνεται στις «παράλληλες» μέρες της Γερμανοκατοχής και της Αντίστασης. Ραχοκοκαλιά όμως του πεζογραφικού έργου του θεωρούνται δύο μυθιστορηματικές τριλογίες: Ο Κρητικός (Το δέντρο, 1948, Πρώτη Λευτεριά, 1949, Πολιτεία, 1950), που αναφέρονται στους απελευθερωτικούς αγώνες της Κρήτης, και οι Δρόμοι της δημιουργίας (Ο Ήλιος του θανάτου, 1959, Η Κεφαλή της Μέδουσας, 1963), Ο άρτος των αγγέλων, 1966), που είναι η αυτοβιογραφία του, ιδωμένη μέσα από το υπαρξιακό πρόβλημα του ανθρώπου. Αξιωματημένο είναι και το Η αντίστροφη μέτρηση (1969) της τρίτης –ανολοκλήρωτης- τριλογίας του Ερημίτες και αποσυνάγωγοι, το οποίο ζωντανεύει τις «μαύρες μέρες» της εγκαθίδρυσης της Δικτατορίας του '67.

Αξιόλογο θεωρείται επίσης το ποιητικό έργο του (Η γυμνή ποίηση, 1939, και Η πιο γυμνή ποίηση, 1941) με επιστέγασμά του το μακροσκελές λυρικό έπος Ο Νέος Ερωτόκριτος, που κυκλοφόρησε σε πρώτη – παράνομη- έκδοση το 1973 και υμνεί τη φυλακισμένη ελευθερία.

Η θεατρική προσφορά του Πρεβελάκη εκπροσωπείται κυρίως από τη δραματική τριλογία Η αρρώστια του αιώνα (Το Ιερό Σφαγείο, 1952, Τα χέρια του ζωντανού θεού, 1954, ο Λάζαρος 1955) και το δράμα Το Ηφαίστειο (1962), που αναφέρεται στο Αρκάδι. Ας θυμηθούμε και τη μοναδική κωμωδία του Μουσαφिरαίοι στο Στεπαντσικόβο (1972), διασκευή διηγήματος του Ντοστογιέφσκι.

Η θεατρική προσφορά του Πρεβελάκη συμπληρώνεται από τις μεταφράσεις του και από το αρχαίο ελληνικό και ξένο κλασικό δραματολόγιο, που ανεβάστηκαν στη σκηνή.

Καθοριστική, όμως, θεωρείται η προσφορά του στον τομέα της Νεοελληνικής Φιλολογίας Με τη μονογραφία του Ο ποιητής και το ποίημα της Οδύσειας (1958) καθώς και το Τετρακόσια γράμματα του Καζαντζάκη προς τον Πρεβελάκη (1965) αναδείχτηκε ως ο εγκυρότερος γνώστης της προσωπικότητας του –«διδάχου» και επί τριάντα χρόνια (από το 1926) στενού φίλου του – Νίκου Καζαντζάκη. Οι μελέτες του, εξάλλου, Ο ποιητής Γιάννης Ρίτσος (1981) και Άγγελος Σικελιανός (1985) αποτελούν βασικότερες πηγές για την κατανόηση του έργου των μεγάλων αυτών λογοτεχνών μας.

Στο συνολικό συγγραφικό έργο του Πρεβελάκη πρέπει να προστεθεί και το πλήθος τεχνοκριτικών συγγραμμάτων (όπως για το Δομίνικο Θεοτοκόπουλο και την Ιταλική Αναγέννηση), που συνέγραψε ως καθηγητής στη Σχολή Καλών τεχνών επί τριανταπέντε χρόνια.

Από τις πολλές διακρίσεις που του απονεμήθηκαν σε εθνικό και διεθνές επίπεδο περιορίζομαι σε δύο: την εκλογή του ως μέλους της Ακαδημίας Αθηνών το 1977, που είχε αποποιηθεί το 1967, και τον τίτλο του «άρχοντος διδασκάλου του Γένους» από τον πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Δημήτριο το 1985, ένα χρόνο πριν από το θάνατό του.

*Λίνος Πολίτης, Ιστορίας της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Αθήνα 1980, σελ. 316-318

Πέτρος Χάρης, Έλληνες Πεζογράφοι, εκδ. «ΕΣΤΙΑΣ», Αθήνα 1982, σελ. 161 - 204